

УДК 811.111.27:316.422.44

**КОНФЛИКТ ЛІНГВОКУЛЬТУРНОЇ ОСОБИСТОСТІ
ТА НАУКОВО-ТЕХНІЧНОГО ПРОГРЕСУ
У КОНТЕКСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ**

Сердюк В.М., Хіменко Н.Л., Кобзар О.І.

*Харківський національний університет ім. В.Н. Каразіна
Харківський національний аграрний університет
ім. В.В. Докучаєва*

**КОНФЛИКТ ЛІНГВОКУЛЬТУРНОЇ ОСОБИСТОСТІ ТА НАУКОВО-
ТЕХНІЧНОГО ПРОГРЕСУ У КОНТЕКСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ**

Сердюк В.М., Хіменко Н.Л., Кобзар О.І.

Робота присвячена опису мовної особистості на сучасному етапі розвитку суспільства. Мова розглядається як соціальне явище у контексті культурологічної лінгвістики, мовна особистість – як носій мовної свідомості. Зроблено висновок про конфлікт між науково-технічним прогресом і культурою. Намічено деякі шляхи подолання цього конфлікту.

Ключові слова: комунікація, лінгвокультурна особистість, лінгвокультурна ситуація, науково-технічний прогрес, мовна особистість.

**КОНФЛИКТ ЛІНГВОКУЛЬТУРНОЇ ЛИЧНОСТІ И НАУЧНО-
ТЕХНИЧЕСКОГО ПРОГРЕССА В КОНТЕКСТЕ ВЫСШЕГО
ОБРАЗОВАНИЯ**

Сердюк В.Н., Хіменко Н.Л., Кобзарь Е.И.

Работа посвящена описанию языковой личности на современном этапе развития общества. Язык рассматривается как социальное явление в контексте культурологической лингвистики, языковая личность – как носитель языкового сознания. Делается вывод о конфликте научно-технического прогресса и культуры. Намечаются некоторые пути преодоления данного конфликта.

Ключевые слова: коммуникация, лингвокультурная личность, лингвокультурная ситуация, научно-технический прогресс, языковая личность.

THE CONFLICT OF A LINGUISTIC AND CULTURAL PERSONALITY AND SCIENTIFIC AND TECHNICAL PROGRESS IN THE CONTEXT OF HIGHER EDUCATION

Serdiuk V.N., Khimenko N.L., Kobzar O.I.

The paper deals with the description of a linguistic personality at the modern stage of the development of society. Language is considered as a social phenomenon in the context of culturological linguistics, the linguistic personality – as a bearer of linguistic consciousness. The conclusion is made that there is a conflict between scientific and technical progress and culture. Some ways of overcoming the conflict are patterned.

Keywords: communication, linguistic and cultural personality, linguistic and cultural situation, scientific and technical progress, linguistic personality.

Донедавна головним завданням мовознавства був системний опис засобів вираження смислів, семантики в текстах. Їхня структурна характеристика однозначно вкладалася в багаторівневе уявлення про будову мовного механізму, котрий складається з фонетики, морфології та синтаксису, лексики.

Змістовий бік текстів теж є об'єктом суто лінгвістичного інтересу. У мовознавстві останнім часом спостерігається розширення семантичної складової аналізу як окремих мовних одиниць, так і їх об'єднань різного порядку: від вивчення значення слів і словосполучень – до дослідження значення речень, семантичних полів і цілих текстів.

Рівень, пов'язаний із відображенням дійсності, прийнято називати когнітивним. Світогляд, залишаючись переважно об'єктом інтересу різних дисциплін філософського, психологічного та інших напрямів, усе більшою мірою стає й лінгвістичним об'єктом, саме через своє вербальне втілення. Тому когнітивна лінгвістика має право на існування поряд із когнітивною психологією.

Важливий аспект аналізу тексту пов'язаний із цільовою спрямованістю. Він охоплює прагматичний опис як самого мовленнєвого твору, так і його автора та знаменує тим самим діалектичний перехід від вивчення мовленнєвої діяльності людини до висновків про діяльність останньої в широкому сенсі, а значить, включає і креативні (творчі й пізнавальні) моменти цієї діяльності.

У контексті розмови про історію вивчення втіленої в мовленні мови особистості можна сказати, що в традиційних філологічних дисциплінах дослідження в цьому напрямі, як правило, певною мірою не йшли далі за встановлення та класифікацію характеристики висловлювання або тексту. З появою теорії мовленнєвих актів відбулося рішуче зрушення від простого перерахування мовних засобів, що виражають певні емоційно-психологічні та інтелектуально-оцінні стани мовця, до їх динамічного вивчення як комплексу мовних засобів, пов'язаних із інтенціональностями особистості.

Проте недостатність теорії мовленнєвих актів виявляється відразу ж за межами короткочасних емоцій і намірів авторів мовленнєвих творів. Ця теорія не є достатньою для опису стабільних, довгострокових, домінантних установок.

Загальновідомий опис мовної особистості, яка є **об'єктом** дослідження охоплює усі ці аспекти вивчення мови. Аналізу мовної особистості сьогодні присвячено чимало робіт [2, 3] та ін. **Актуальність** теми дослідження зумовлена зацікавленістю до всебічного аналізу мови як соціального явища та мовної особистості на сучасному етапі розвитку мовознавства. **Метою** дослідження є аналіз конфлікту мовної особистості, а саме мовної особистості студента й науково-технічного прогресу в сучасних умовах.

У психології особистість розглядається як індивід в єдності його соціально-біологічних характеристик у зв'язку з визначальною роллю його спільної діяльності з іншими індивідами та як системна якість індивіда, котра формується в сучасній діяльності та спілкуванні [1:84; 6:193]. Ця системна якість становить відмітну та відносно стабільну модель поведінки, мислення, мотивів і емоцій [7:58].

Під мовною особистістю розуміють сукупність здібностей і характеристик людини, котрі зумовлюють створення та сприйняття

останньою мовленнєвих творів (текстів) [2:96]. Вони розрізняються за ступенем структурно-мовної складності, глибиною й точністю віддзеркалення дійсності й певною цільовою спрямованістю [3:5]. Тому, говорячи про основні характеристики мовної особистості, неможливо не згадати про мовний паспорт цієї особистості та її мовний ідіостиль.

Мовний паспорт – це сукупність тих комунікативних особливостей мовної особистості, що роблять її унікальною. Ідіостиль – це вибір особистістю тих чи інших засобів спілкування, тому що стиль передбачає вибір.

Мовний паспорт – аспект комунікативної поведінки, що є сукупністю комунікативних дій, фактів реального спілкування, усвідомлених та неусвідомлених вчинків, що розкривають характер та образ життя людини.

Ідіостиль – аспект комунікативної компетенції, що є вмінням здійснювати спілкування в його різноманітних проявах для оптимального досягнення мети, а також систему несвідомих оцінок, що відображають системність мови в мовленнєвому процесі та суспільні мовні ідеали, систему установок людини щодо мови та мовлення.

Таким чином, мовний паспорт як компонент мовної поведінки та ідіостиль як компонент комунікативної компетенції мовної особистості є її об'єктивними та суб'єктивними характеристиками [4:22].

Мова як соціальне явище існує в індивідуальній та колективній мовній свідомості, що є основним об'єктом лінгвокультурології. Культурологічна лінгвістика фокусує увагу на соціальному аспекті мовних явищ, на значущих характеристиках комунікативних ситуацій [2:96].

Носієм мовної свідомості є мовна особистість, тобто людина, що існує в мовному просторі, – у спілкуванні, у стереотипах поведінки, зафіксованих у мові, у значеннях мовних одиниць і сенсах текстів. Тому мовна особистість є носієм культури в мовному середовищі.

Мовна свідомість як надзвичайно важлива одиниця мовленнєвої організації виявляється в мовленнєвій діяльності, в процесах говоріння, письма й розуміння. Мовленнєва організація та мовленнєва діяльність тісно взаємопов'язані і можуть бути співставленні як сутність і явище.

Мовленнєва організація включає мовну здатність як можливість навчитися вести мовне спілкування; комунікативну потребу, тобто спрямованість на комунікативні умови, на учасників спілкування, мовний колектив, носіїв культури; комунікативну компетенцію як уміння здійснювати спілкування для оптимального досягнення мети; мовну свідомість як активне вербальне відображення у внутрішньому світі зовнішнього світу [5:24]; мовленнєву поведінку як усвідомлену та неусвідомлену систему вчинків, що розкривають характер і спосіб життя учасників спілкування.

Перераховані компоненти мовленнєвої організації людини неоднорідні. Найбільш конкретним є акт мовленнєвої поведінки, найбільш абстрактним – мовна свідомість людини, що включає відчуття, волю, мислення, пам'ять в їхній нерозривній єдності.

Мовна здатність і комунікативна потреба є передумовами оволодіння мовою та здійснення спілкування, комунікативна компетенція становить прояв мовної свідомості у виборі засобів спілкування. Реалізація цих засобів у конкретній мовленнєвій діяльності виражається в тексті, який зазвичай вимовляє або пише особистість, а не народ. Отже, аналіз текстів, котрі були вимовлені або написані конкретним індивідом, дозволяє дати об'єктивні й суб'єктивні характеристики лінгвокультурної особистості.

Науково-технічна революція кінця минулого й початку нинішнього століття призвела до гігантського інформаційного вибуху та зростаючого потоку нової інформації. Обсяг наукової інформації в сучасному світі подвоюється щорічно, і є підстави вважати, що він зростає ще швидше.

Сучасному студенту в процесі його навчання та становлення особистості доводиться переробляти такий обсяг інформації, який його пращури були не в змозі засвоїти сто років тому. Якщо додати до цього потік соціально-політичної та поп-інформації, котрий постійно ллється зі всіх засобів масової інформації, то в молодій людини просто залишається часу для культурно-особистісного розвитку, для розширення своїх загальнокультурних фонових знань.

Сучасний студент майже припинив читати художню літературу, відвідувати оперу, концерти народної та класичної музики, не відчу-

ваючи в цьому анінайменшої потреби. Усе це призводить, у кращому разі, до однобічного технічного, економічного або іншого професійного розвитку, залишаючи осторонь загальнокультурні фонові людські знання й потребу в прилученні до шедеврів світової культури, а в гіршому – до повної деградації особистості.

При описі середньостатистичної мовної особистості студента ХХІ століття в плані його лінгвокультурної характеристики спробуємо виділити найбільш характерні лінгвокультурні похибки, що як викликають негативне сприйняття реципієнтом повідомлюваної інформації, так і призводять до повного її спотворення на всіх мовних рівнях.

На фонетичному рівні слід зазначити погіршеності, викликані міжмовною інтерференцією, наприклад: вимова фонемі [г] (*Гоголь* замість *Гоголь*); неправильний наголос як у запозиченій лексиці (*дб́цент*), так і в словах з українським корінням (*перипéтіі*).

Що ж до граматичного рівня, в морфології спостерігається неправильний вибір прийменника (*Сумую по тобі*). Також має місце грубе порушення синтаксису (*Читаючи цей роман, там були позитивні герої*).

У лексичному плані дуже часто доводиться стикатися з недоречним вживанням іноземних слів, наприклад: *гарний лук*, тобто *вигляд*; абсолютно неграмотним використанням тих чи інших слів, наприклад: *інцидент* замість *прецедент*, або навпаки.

Тому необхідний терміновий, цілеспрямований комплекс заходів із виховання високорозвиненої, гармонійної та культурної особистості студента ХХІ століття. Саме гуманітарні науки (філологія, історія, психологія, філософія, педагогіка) мають відіграти провідну роль у цьому процесі. Оскільки формування такої особистості починається з раннього дитинства, надзвичайно важливим є весь ланцюжок: від сім'ї та системи дошкільного виховання через систему середньої освіти й до вищих навчальних закладів, виховну роль яких важко переоцінити.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Выготский Л.С. Педагогическая психология / Л.С. Выготский / Под ред. В.В. Давыдова. – М. : АСТ: Астрель, 2010. – 671 с.